

Koroške narodne šege.

“Dol žebra” se tedaj, kadar postane noga ali roka otrpla in nerabna, kadar se ud suši, ali če ga trga človeška skrnlina ali če dobi šen. Tudi živini, zlasti konjem, če so hromi, se “dol žebra”, kravam pa, če dobijo otekline na vimenu. Če ima živina kako notranjo bolezen, tedaj se ji da po “dolžebranju” pojesti kos kruha z blagoslovjeno vodo.

Z vrahami se preganjajo lišaji in bradavice. Za lišaje pač rabijo tudi “žverco” iz pip, bradavice si pa izžigajo z gorečim železom. Poleg tega se pa vzhame tudi nit in se naredi v njej veliko vozlov, kolikor ima človek bradavice, oziroma se podveže vsaka bradavica s to nitjo, potem se pa pokoplje nit pod hišni kap in kadar strohni, izginejo bradavice. Vrže se nit tudi na pot in kdor jo najde in pobere, ta dobi bradavice, prvi jih pa izgubi.

Ako si spahne kdo roko, mu napravijo “veh”, t. j., privežejo mu nit okoli roke, da minejo bolečine, in roka je kmalu zopet za rabo.

Znana prikazen je takozvana “večča”, ki ve prikazuje na močvirjih in se da razlagati popolnoma naravno. Ljudstvo ima to prikazen za človeka brez glave in z lučjo v roki. Jako nevarno je srečati tako luč na samem, ker človeka lahko “zapelje in zavozi” v kako močvirje, kjer bi poginil. Če mu pride nasproti in se ji ne more ali noče izogniti in ne moli pridno, ga udari nevidna roka in trešči na tla, kakor da bi ga zadela strela.

Pri razpotjih, oziroma križih in kapelicah strahu zelo velikokrat in prikazujejo se človeku znani mrtveci, okostja in druge take prikazni. Posebno rado straši o polnoči in ob velikih godih ali praznikih, pa tudi po dnevi in samotnih krajih. Straši tudi tedaj, če je kak mrlič ostal komu kaj dolžan, in sicer tako dolgo, dokler se ne poravnava njegov dolg in krivica. Okoli leta 1865. je klical v Bačah kmet Vuharr, ki je bil slabo gospodar in si nakopal z lahkomyiselnostjo velike dolgove, na pomoč hudiča, da bi mu prinesel denarja. Prikelal ga je v kleti s črno knjigo in ga panal z molitvami in blagoslovljeno kredo, da mu je prinesel denarja. Obljubiti mu je moral, da mu da najmlajše, kar ima v hiši. Kmet je mislil na tele, ki ga je bila pravkar storila krava. Med tem, ko se pogaja kmet s hudičem, sliši kri-

čati svojo nosečo ženo, ki je ležala bolna v izbi. Vuharr pusti zloдея in vso čarovnijo in hiti v izbo, kjer je ravno porodila žena krepkega dečka. Slutil je, da ga je hotel opehariti hudobe za otroka; ker pa še ni bil podpisal pogodbe, je bil otrok rešen. Hudič, denar in vse je izginilo, surovi kmet pa je klet svojemu ženo, češ, da ga je pričarjanju motila in spravila ob težko pričakovani denar. Od tistega dne je strašilo v njegovi hiši. Letelo je v njegovo izbo kamenje skozi okna, skozi strop in od vseh strani. Ljudje so hodili gledat čudno prikazen. Celo župnik iz Zile, znani poznejši prošt Serajuik je prišel, da bi ukrotil z molitvijo hudega duha, in prigovarjal ljudem, da naj se spametujejo in opustijo praznovrje. Ko je svaril ljudi, je priletel kakor trdijo ljudje, od nekega velik kamen, padel župniku na glavo, mu strli klobuk in ga ranil. Na to je odšel župnik molče, ljudje pa so bili prepričani o strahu in vrahah še bolj nego poprej. Strašilo je še dalje, in sicer tako dolgo, dokler ni prodal Vuharr svoje kmetije in se izselil v Weitensfeld na nemškem Koroškem.

Na Hum, kjer stoji cerkev Sv. Krištofa, prihaja po noči truma mrličev z mrtvimi duhovniki. Tam čitajo in slušajo mase. Če zaide kdo po noči do cerkvice, opazuje lahko to prikazen in vidi svoje mrtve sorodnike. Slično se pripoveduje tudi o cerkvi na Macnu pri Borovljah.

O kapelici nad Podgorani se pripoveduje, da so prenesli ljudje sveto podobko, ki so jo bili našli tam, kjer stoji sedaj kapelica, v dolino v župnijsko cerkev, dočim so metali hudi duhovi na pobožne ljudi zgoraj velike pečine, ki jih lahko vidiš še dandanes okoli župnijske cerkve.

V Sent Janžu v Rožu in ravno tako v Svečah pravijo, da so Turki razsekali Marijini podobji v oltarju obraz in da je pritekla kri: “Je les, pa je božja gnada vnes.” V Svečah so hoteli udrjeti Turki na konjih v cerkev, pa so se začeli pogrezati do trebuha v zemljo. Tedaj so klicali Turki na pomoč in vpili: “Sveče, Sveče!” in vas, ki se je imenovala poprej Vrbjce, je dobila ime Sveče.

Na dan sv. Jurija ali na šentjurico se zbere otroci v veliko trumo. Na glavah imajo čelade iz papirja, trobijo z rogovi in zvone s kravjini zvonci. Vodja ima leseno sabljo in se ustavi s svojo množico pri vsaki hiši in začne:

“Sveti Šentjuri
potrka na duri,
ima hlačo zeleno,
eno pa rumeno” i. t. d.,

kakor se čita v Scheiniggovih koroških narodnih pesmih. Ljudem, ki jih obdare, voščijo dolgo življenje, srečo pri živini in na polju ter obilo otrok, onim, ki jim ne dajo ničesar, pa vso nesrečo, ki je sploh mogoča. Iz jaje in zabele (zaseke) si napravijo cvrtje, ki ga dajo ali prodajo tudi drugim ljudem, kajti imajo ga čisto preveč.

Izmed zgodovinskih oseb se je priljubil koroškem Slovencem posebno kralj Matjaž; o tem vedo mnogo pripovedovati. Neki koroški kmet je vozil z Ogrskega vino na Koroško. Na svojem potu dojde nekoč skozi veliko dobravo do visoke gore. Na gori zagleda kočice, ki je bila napol vzdvana v zemljo, tako, da se je komaj videla streha iz nje. Pred vrati opazi vrlega jvnaka, opanasana s sabljo. Ko se mu približa jvnik z vozom, jame jvnak tako-le govoriti: “Ti si, prijatelj, iz gornje naše strani. Povej mi, lazijo li še mravljice na sledeče tri vrhe: na vrh Sv. Krištofa, (V Rožu imenujejo mesto Sv. Krištoja goro Hum.) Sent Magdalene in Sent Urha”. — Lazijo še sedaj, toda redkeje ko kedaj,” odvrne voznik. Jvnak nadaljuje: “Reči doma: Kadar vera toliko oslabi, da ne bo nihče več prihajal na one tri gore, tedaj hočem vstati in priti s svojo črno vojsko.” — “Kdo pa si ti?” ga popraša kmet iznenaden. “Kralj Matjaž sem! Stopi bliže in pojdi z menoj v to kočjo, da se prepričaš na svoje oči o tem.” Voznik vstopi, a kralj Matjaž mu veli: “Postavi se za moje ledje, pak poglej preko desnega ramena skozi tole okno.” Kmet stori to in zagleda ravno polje, široko in dolgo. Po polju prek in prek pa stoje sami oboroženi vojaki s svojimi konji. A vse je mirno in tiho. Nihče se ne zgame, kakor da spavajo konji in ljudje. “Evo ti črne vojske!” reče kralj Matjaž začudenemu kmetu. “Poglej zopet skozi okno!” Korošec pogleda, kralj pa prime polahno za sabljo ter jo potegne malo iz nožnice. V tem trenutku oživi vsa vojska. Vojaki privedignjejo glave, konjički pa začno kimati in hrzati ter udarjati s kopiti. “Vi diš,” reče na to kralj Matjaž, “temu ne bo dolgo in jaz vstanem ter potegnem sabljo iz nožnice. To-

pel veter bo vel tedaj in vdihnil vsem ljudem eno misel. Moji vojaki poskačejo na konje in črna vojska bo stala v bran za sveto vero.” Tedaj bo prijelo vse za orožje, kar nosi moško glavo. Bilo staro, bilo mlado, vse pohiti v vojsko, da brani staro vero. Nastane pa takrat taka sila, da se še človek ne bo utegnil preobleči, temveč vsak pojde na vojsko v opravi, ki jo bo baš nosil na sebi. A zbralo se bo toliko pravovernega ljudstva, da boj ne bo trajal niti toliko časa, da bi mogel pojesti človek tri hlebe kruha. Ako pače tretji hleb komu iz rok, mu bode rekel sosed: “Pusti ga, brate, naj leži; po boju bo dovolj hleba in vsega.” Tako naglo bodo premagali sovražnika svete vere.

O čudnem Matjaževem koncu se pripoveduje je po Spodnjem Korotanu, da so bili mogočnemu kralju zavidni vsi drugi zapadni vladarji in so združili zoper njegovo veliko vojsko. Premagali so Matjaža popolnoma in mu pobili vse vojake razen sto zvestih vojakov. S temi je pobegnil v votlino pod Pečjo (Peeo), ki se mu je odprla sama in ga skrila njegovim sovražnikom.

Kršno opisujejo Korošci Matjaževu prebujenje. Pred njegovo jamo bo na božično noč zrasla zelena lipa. Od polnoči do ene ure bo cvetla tako sladko, da napolni vso okolico s prijetno dišavo. Cvetla bo pa samo eno uro in se posušila potem. Na to posušeno lipo bo obesil kralj Matjaž na dan sv. Jurija svoj ščit in tedaj ozeleni lipa iznova. To bo znamenje boljših časov, ali dotle je še silno dolgo. Kadar pa pride kralj Matjaž s svojo vojsko na dan, bo premagal in vse sovražnike, pregnal krivice s sveta in ustavil zlato čase.

Po spodnjem Korotanu pripovedujejo, da si je bilo izbralo ljudstvo samo Matjaža za kralja na Gosposvetnem Polju in da je imel svojo stolico na Karnskem Gradu. Noč in dan so bila odprta vrata njegovega gradu; vsak siromak si je lahko izprosil milosti, vsak zatiranec je našel pravico in obrambo. Kralj je bil zelo dober in je dajal kovati same zlato. Takrat so bili zares zlati časi.

Med slovenskim narodom v Korotanu se nahaja lepo številno starih pravljic, pripovedk, pregovorov, zagovarjanj in vrah.

(Konec prihodnjič.)

Fran Albrecht:

Izobčenka.

— Nevarna igra . . . je odmevalo po njeni duši dvoje besed, trdih in mračnih. In sama ni znala, da se je ob tem strastnem navalu neizgovornih besed nehote okrenila od okna proč in se z razpaljenimi, vročimi očmi zazrla nanj. V trenutku ji je planil spomin, žareč in pekoč, preko duše in jo kakor v nemi ekstazi vso obvladal.

“Vi nas svedea malo pospremite, gospodična Mimi,” je predramil tišino tih, zamokkel, ukazovalen glas Aleksandrov. Gostje so se pripravljali k odhodu.

Mimi je sklonila glavo kakor ob tajni zapovedi. Če bi ji ukazal, naj ostane, sedla bi, sklonila glavo in bi ostala.

Kolikokrat ji je bilo tako, ko se je namah začutila tako strašno osamljeno in zapuščeno. V tistih neskončnih, melanholičnih večerih je prihajalo tisoč in tisočkrat: vse prejšnje njeno življenje, sumečine in vriskajoče, vsi daljni sladki in grenki spomini, vse se je spojilo, zmledlo, zlilo v en sam polblazen krik hrepenenja: Proč proč! Ljubezni, življenja, mladosti!

In s svojimi drobnimi, ostrimi prsti si je rula tedaj po lasih, s pestmi se je bila ob prsi in čelo in klicala s svojim onemoglim srdom: “Zakaj, o zakaj sem jaz ženska, zakaj nisem jaz mož!” . . . In zato je bežala.

Hotela je daleč, tja v črne, mrtve lesove, ki so se kopčili v svoji nočni temi kakor ogromni grobovi, med samotno skalovje, še dalje od sveta, še bolj od ljudi, še globlje v pozabljenje, pa naj jo ob tem zagreje črni prepadi, zasujejo sneženi navali. Bežala je iz hiše, iz te črne, zamrežene jetnišnice, postavljene visoko na goro, begulja je okoli in v njeni duši se je boril strah z mo-

gočno strastjo, ki je vabila v pozabljenje in smrt.

Tako je drevela okrog, kakor blazna, brez smotra, zadevaje se ob kamenje in dračje, ki je ležalo po tleh, vsaji v snegu in mrazu, padala, vstajala in zopet hitela naprej, dokler se ni, onemogla in težko hropeča, krvaveča na rokah in okraju zgrudila brez moči kje na tla in zajokala z divjim, glasnim jokom.

Pozabljena, zapuščena in — sama, sama!

Tako je vstajala pred njo resničnost, nesramno razgaljena, potrvojena od njene bolne, vročene fantazije: leta beže brez haska, najlepša leta. Cvetje mladosti vene brez duha, usiplje se brezplodno in ona — devetindvajsetletna starka, zgubana in vela — životari na tej strašni gori, izobčena iz vsega resničnega življenja, ki bi ga imela pravico tirjati tudi zase. . . .

Kje je izhodi iz te neskončne, proklete samote, kdaj bo konec teh enakomerno tekočih, brezbarvnih dni, ki padajo nanjo s svojo monotono ravnodušnostjo liki udarci beča, da se vije telo in blazni duša v nerazumljivi, nezasluženi bolečini? Ni izhoda, ni konea! Danes je tako, jutri zopet in vse, vse dni, dokler je ne vržejo v tisto črno prst tam gori kje za cerkvijo . . .

Čeprav je vedela, da je nezmislno misliti na to, je vendarle mislila zopet in zopet. Slast je čutila, ako se je mučila in si slikala bodočnost kolikor mogoče črno in brezupno; slast je čutila, ako si je napanjala možgane, navala po duši: naslajala se je ob lastni bolečini svoji.

S trpkro gorjupostjo se je spominjala časov, ko so še romale prete domovine njene brezupne prošnje za premostitev. O, temu je davno! Zdaj je tako zadovoljna, kakor pravijo njeni vdaj — res, ustvarjena je za samoto in za hribe!

Zasmejala se je in njen smeh je teknoval z blaznimi disakordni tulečega vetra. In spomnila se je časov, ko je še ob nedeljah in četrtkih hodila v dolino. Z srdito, onemoglo boleščjo ranjnega srea se je spomnila, kako so tekmuje letali za njo vsi, od golobradega učiteljskega suplenta pa do sentimentalno-pobožnega kaplana in oženjenega župana, laskali ji v njeni navzočnosti s komplimenti, ki so vsekakor pričali o njih duševni kvaliteti, vili oči s prosečnimi, vdanimi smehljaji, za hrbotno pa si šepetali spolske frivolnosti in nesramnosti o njenem telesu ter brili dvournene burke na račun “hrbovske dame.”

“Sodrga, svinje!” je kriknila Mimi, planila kvišku in s stisnjenimi pestmi in razljučenimi očmi strmela na pokrajino, ki je počivala nizko pod njo, mirna in pokojna. Zvezde so sijale na nebu kakor zlati bleščeči draguljčki; kakor drobna, mežikajoča očesa otrok so se plaho in nemirno utrjunale male luči v dolini ter zrle iz urakov in teme tako zaupno in mило, kakor nedolžni detinski smehljaji . . . Toliko lepega miri in pokoja je bilo tam spodaj, kakor da plovejo nevidni, dobri angeli nad to dolino, čuvajoči jo in neslišni, roseč le mir in pokoj in ljubezen. . . .

“Hinavščina! Vsa ta zemlja se bo utopila v močvirju brezneje svoje hinavščine!”

In do zvezd, daljnih, nedosežnih bi rada zakričala svoje sovraštvo: kako sovraži to zemljodomočino, ki jo je zaslužila, da ne more od nje, te ljudi-rojake, in ta hinavski mir in pokoj, ki jo ubija. Preklinjala je svojo mladost in svoj stan in svoje telo ter vse svoje želje, ki se ne uresničujejo nikoli. Preklinjala je svojega očeta, ki ga ni nikdar poznala, ki je izdal mater in njo, še preden je bila rojena, ne da bi čutil v sebi dolž-

nost, biti ji oče . . . Preklinjala je svoje nekdanje prijatelje, ki so ji nekoč govorili lepe, zlagane besede, kojim je ona odgovarjala lepe, zlagane besede . . . In tako se je naposled morje njenih kletev razlilo preko vseh moških.

Ktela je, kakor bi molila: z zanosom in patosom, ki je del ženske narave. In niti slutila ni, da je tudi to vse — laž . . .

Ko se je spomnila svoje pokojne matere, pa je namah postala vsa mirna, bolno resignirana. Videla je je tam v tisti tesni podstrešnici ob svitu petrolejke sklonjeno nad belim perilom, kako vbada, neprestano vbada . . . Vsak njen vbodljaj je molčeč, trpek protest proti krivicnemu življenju, a njena ustna so zaprta tožbam in vzdihom, v njenih polugaslih očeh je molčeča vdanost brez upa.

“Mučenica si bila, mati,” je šepetala iskreno, “tudi tvoja hči je obsojena v nemo mučenštvu. Življenje je krivično.”

Tako je stopala proti domu, jetnišnici z zamreženimi okni. Tiho je stopala z upognjeno glavo.

Vse je ugasnilo v nji in otopelo, solze pa so ji še žgale v očeh in na licih. Legla je na posteljo oblečena, kakor je bila. Narahlo so se ji strelala ramena v pridruženem ječanju. Oh, saj morebiti jo bo čul kdo . . .

In tedaj so se počasi in brez šuma odprle durki na stečaj in v njeno temno izbo je stopil rečnik . . . Prišel je od daleč, iz tujine. In kakor blesteč, širok evet izza mraku se je zaiskrilo belo čelo, visoko in strmo, in pod njim, globoko pod njim dvoje oči, podobnih silnim plamenom, dvoje žarkih, zahtevajočih, energičnih oči, katere najbolj ljubijo ženske. —

(Konec prih.)

Poslednji dnevi Štefana Poljanca.

Nikoli še ni slišal Poljanec toliko resnične grenkobe v besedah gospoda Valentina. Tožil je zmirom in kadar je pil dobro vino, so se mu časih celo oči zasolžile in objkaval je svoje mučenštvo. Ali ta otožnost je bila kvečjemu dolgočasna in tudi gospod Valentin sam ni zahteval, da bi prijatelj jokal z njim.

“Ni tako hudo!” ga je tolažil Poljanec. “Zakaj bi človek goovril o grobu, dokler je mlad!”

“Malči, kje pa je vino?” je zaklicel gospod Valentin. Prijazna gospa je prinesla vina, gospod Valentin je točil s tresočo roko.

“Te dni, ko sem bil tako sam, sem premišljeval veliko!” je govoril gospod Valentin s tako resnim in zamolklim glasom, ki ga Poljanec prej ni poznal. “Veliko sem premišljeval in dobro vem, zakaj ni nikogar k meni. Pomislite dobro, gospod Poljanec, da je spoznanje prvo poglavje smrti. Zdaj, ko sem izprevidel, da že dolgih dvajset let ne živim več, kar se pravi živeti, zdaj se je odrl pred menoj in vidim ga tako natančno, kakor da so ga bili izkopali tu pred zofo, pred mojimi nogami. Zakaj pa ne pijete, gospod Poljanec?”

Štefan Poljanec je bilo zelo čudno pri sreju: zgenilo se je v njem spoznanje in pomislil je: “Spoznanje je prvo poglavje smrti.”

Gospod Valentin je pogledel v strop in je zavzdihnil.

“Takrat bi bil moral umreti in moje ime bi se svetilo jasno iz tistih časov. O, kako neprijetno je, če živi človek v preteklosti in mu je sedanjost ob vsakem koraku napotji, ker se ni o pravem času vtelesnil vanjo! Sedanjost ima čisto drugačno mero nego preteklost. Kar je bilo nekoč veliko, je zdaj majhno in narobe. Misli so drugačne, jeziki je drugačen; kakob da bi prišel človek z zemlje na Marta. Kaj pravite, gospod Poljanec, kakšni so moji verzi?”

Gospod Valentin mu je pogledal naravnost v obraz in tŠtefan je zardel.

“O, gospod Valentin —”
Gospod Valentin se je zasmel zadovoljno in ves obraz se mu je svetil.

“No, glejte, kako lažete! Saj vem, da se vam zde moji verzi neumni, starinski, brez duha in brez poezije, posebno tisti, k iopevajo ljubezni in domovino. Vsem se zde taki; nekoč sem jih poslal cel šop uredniku Klepu, svojemu prijatelju, in točil je solze od hvaležnosti, objavil pa ni nikoli niti besede. Nekdo drugi — če niste bili vi sami, gospod Poljanec, Bog vam grehe odpusti! — nekdaj drugi mi je svetoval, da naj jih izdam v lepo opremljeni knjigi, in tako sem storil. Ali imate to knjigo?”

“Ne!” je zardel Poljanec.

“Nič vas ne badi sram, saj je nima nihče. Dvesto forintov me je stala ta reč, sedem izvodov

sem prodal, stoipetdeset sem jih podaril znancem, ostali pa leže v velikem zaboju pod streho in to zimo, če jo doživim, bo moja žena kurila z njimi.”

Poljanec je poslušal in je mislil: “Kako je to čudno! Nikoli nisem objavil svojih verzov, nisem ne mučenik, ne starec in tudi ne oženjen, pa vendar se mi zdi, kakor da bi govorilo moje srce besede gospoda Valentina!”

“Pa vendar, le pomislite, gospod Poljanec, rečem lahko brez napahe, da so bili moji verzi nekoč dobri in se je marsikatera devica jokala ob njih. Niso bili slabši od Tomanovih — zdaj pa preudarite, če jih sedel zdalej pred vami Lovro Toman in bi vas vprašal, kako sodite o njegovih verzih!”

“Toman je zapisan v zgodovini,” je omenil Poljanec.

“Saj to je!” je zavzdihnil gospod Valentin. “On je živel o pravem času in je umrl o pravem času. Poznal sem ga dobro in tudi njegovo lepo brado sem poznal. Vse ljudi sem poznal, ki so živeli takrat in ki je zdaj njih ime zapisano v zgodovini; bil sem med njimi, živel pa nisem, prav nikjer se ne pozna in nikjer ni zapisano, da sem živel. In ko so šli oni dalje, ko niso več delali rodoljubnih verzov in niso več nosili širokih klobukov in so bili zmirom bolj in bolj debeli, sem ostal jaz, kjer sem bil, in sem se vrtil v kolobarju. Drugi so šli z življenjem po vseh potih in ovinkih, niso bili nikoli ne večji in ne manjši, ker jih je videlo življenje zmirom od blizu. Jaz pa sem bil že daleč zada, zmirom dalje, naposled me niso

videli več in so me pozabili . . . Kaj pa vam je, gospod Poljanec? Ali sem vas razžalil?

Poljanec se je zleknil na stolu, vzdignil je kozarec in je pil, da bi zakril grozo, ki mu je bila spabila obraz.

“Tudi ja zsem že tako mislil, gospod Valentin, kakor pripovedujete!” je izpregoovril mukoma s tihim glasom.

“Tako je, kakor pripovedujem. In zato ni ob teh dolgočasnih urah nikogar k meni. Spomnijo se me, kadar me srečajo, in še takrat se začudijo, kakor da bi ugledali znanca od Sv. Krištofa. Moja doba je minila, umreti bi bil moral zno, ali pa jo pozabiti. Ah, in tako kratka je bila tista doba! Te dni, ko sem bil sam in me je obsenčilo spoznanje, sem štel dobe, ki so šle že mimo mene. Našel sem jih pet, in če mi da Bog ućakati zimo, jih bom štel šest. In poznam ljudi, ki so živeli vseh petero, prijatelji, živeli in jih niso samo gledali od strani kakor jaz. Kako spretni so ljudje, o, kako spretni!”

Gospod aValentin je izpraznil že dvoje kozarec; lea so mu rdela in oči so se mu svetile. Poljanec ni razumel več njegovih besed; tako težka mu je bila glava, kakor da je bil prečul vso noč. Vstal e izza mize.

“Kam pa, kam?” se je prestrašil gospod aValentin.

“Imenitno pot imam še noeoj,” je jecal Poljanec. “Skoro bi bil čisto pozabil nanjo . . . Ali poznate gospoda Petrina?” je vprašal nenadoma in komaj da je sam vedel zakaj. (Dale)